

Л. А. ПОСТНИКОВА

Донецький національний технічний університет

ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛІСТІВ ЯК УМОВА УСПІШНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Стаття присвячена визначенню поняття соціокультурної компетенції як основи успішної професійної комунікації, опису принципів її формування у студентів немовних спеціальностей та мікросфер її застосування під час викладання іноземної мови.

Ключові слова: *суспільство, культура, глобальна освіта, міжкультурні знання, перспективна свідомість.*

Постановка проблеми у загальному виді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями.

Глобальні і швидкі зміни у житті українського суспільства останнім часом, а саме розширення мобільності, відкритість держави, розвинення сучасних інформаційних технологій, співпраця із іноземними інвесторами, знайшли своє відображення у наукових розвідках в теорії вищої освіти, у вивченні іноземної мови. Погоджуючись із думкою таких вчених як Г.Богін, Р.Будагов, Ю.Караулов, І.Халєєва ми вважаємо, що навчання іноземної мови повинне не тільки давати знання і розвивати мовні вміння та навички, а й формувати особистість нового типу, чиї якості визначаються потребами соціуму, виходять на перший план у навчальному процесі і враховуються при розробці стандартів вищої освіти, які передбачають підвищення рівня професійно орієнтованої іншомовної комунікативної підготовки студентів немовних вузів.

Специфіка майбутньої професійної діяльності визначає особливості практичного оволодіння іноземною мовою студентами немовних ВНЗ. Професійна діяльність економістів пов'язана з міжособистісним спілкуванням із підлеглими, керівництвом, українськими і іноземними партнерами, успішність якого базується на оволодінні національно-специфічними лінгвістичними та психологічно-поведінковими параметрами комунікації, знайомстві із системою ціннісних орієнтацій носіїв мови.

Отже, формування соціокультурної компетенції, як компоненти комунікативної культури, сприяє підготовці майбутніх фахівців до вирішування професійних завдань, а саме формуванню вмінь проводити наради, співбесіди, домовлятися із клієнтами та партнерами, вмінь і навичок розрішення конфліктних ситуацій, прогнозування наслідків прийняття рішень і самоконтролю емоцій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які спирається автор.

Значний вклад у вивчення проблеми інтеграції компонентів культури в процес навчання іноземних мов внесли такі вчені: М.Байрам, Н.Брукс, Є.Верещагін, Ж.Вітлін, В.Костомаров, К.Крамш, Р.Ладо, В.Сафонова, П.Сисоєв, Г.Томахін, А.Холлідей.

Дослідженню проблем оволодіння мовноповедінковою культурою носіїв мови, розвитку соціокультурної компетенції як необхідного фактору ефективної міжкультурної комунікації присвячені роботи І.Султанової, Г.Єлізарової, Р.Мільруда, В.Фурманової, І.Халєєвої. Окремі аспекти формування соціокультурної компетенції розглядали М.Боліна, Н.Ігнатенко, М.Пушкова, О.Смирнова, О.Солов'єва, М.Богатирьова, О.Григоренко, О.Ігна, В.Скалкіна, О.Щербакова.

Виділення раніше не вирішених частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття.

Незважаючи на значний внесок провідних вітчизняних і зарубіжних вчених у вивчення проблеми формування іншомовної соціокультурної компетенції досі немає однозначного цілісного її визначення.

Формування цілей статті (постановка завдання).

Вивчення теоретичних засад формування соціокультурної компетенції як складової частини професійної підготовки майбутніх економістів, принципів її формування є проблемою даного дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманого результату.

Соціокультурна компетенція є важливою складовою комунікативної культури. Формування соціокультурної компетенції є одним з основних аспектів вивчення іноземної мови, яка дозволяє студентам – майбутнім фахівцям - досягнути рівня такої комунікативної культури, яка необхідна для ефективного спілкування. Однією з головних цілей вивчення іноземної мови є набуття студентами певного рівня комунікативної культури. Вивчення феноменів культури і суспільства в сукупності з використанням мовних навичок дозволяє майбутнім фахівцям бути адекватними учасниками міжкультурного спілкування. Слід зауважити, що навчання мови і культурне виховання можуть мати успіх тільки за умов їхнього взаємозв'язку.

Для того, щоб розглянути питання про соціокультурну компетенцію, треба в першу чергу дати визначення таким поняттям як "соціум", "суспільство" та "культура". У Радянському Енциклопедичному Словнику дано таке визначення терміна «культура»: «Культура – історично визначений рівень розвитку суспільства, творчих сил і можливостей людини, виражений в типах і формах організації життя і діяльності людей, а також в створених ними матеріальних і духовних цінностях» [1, С.663].

В цьому ж словнику подане наступне визначення суспільства : "Суспільство, в широкому сенсі – сукупність історично сформованих форм суспільної діяльності людей, у вузькому сенсі – історично конкретний тип соціальної системи (наприклад, капіталістичне суспільство), певна форма соціальних відносин (наприклад, суспільство, яке протиставлено державі у Гегеля)" [1, С.916].

Т. Метикайнен дає наступне більш вузьке визначення культури: "Культура –це група людей, яка розділяє схожі уявлення, оскільки вони мають спільну мову, знання, вірування, погляди, цінності та модулі поведінки. Результати культури часто містяться в скритих моделях спілкування, точок зору, в виразах, які використовують представники даної групи. Ці скриті моделі здійснюють вплив на поведінку людей, на то, як вони сприймають оточуюче середовище і як вони взаємодіють з іншими людьми"[4].

Т. Метикайнен також виділяє "неоднорідне суспільство" і "однорідне суспільство". На його думку "неоднорідне суспільство" складається з представників різних культурних груп. Зазвичай, між такими групами, які живуть в неоднорідному суспільстві існують помітні відмінності у питаннях добробуту, рівня освіти та соціального статусу. "Однорідне суспільство" - це таке суспільство, представники якого мають однакові культурні вподобання, позиції, цінності і між якими не має істотної різниці у рівні життя, і відсутня велика суспільна прірва [4].

Проаналізувавши ці визначення можна зробити висновок, що суспільство є творцем і носієм культури, а культура, в свою чергу, є продуктом діяльності суспільства, який відрізняє це суспільство від інших. Культура не є статичним феноменом, вона розвивається і змінюється в процесі економічного, політичного і соціального розвитку суспільства.

За О.Соловйовою, соціокультурна компетенція є інструментом виховання міжнародноорієнтованої особистості, яка усвідомлює взаємозв'язок і цілісність світу, необхідність міжкультурної співпраці у рішенні глобальних питань [2, С.8].

У визначенні поняття соціокультурної компетенції багато науковців (Н.Гальськова, Л.Кузьміна, В.Сафонова, П.Сисоєв) мають схожу думку. Під соціокультурною компетенцією розуміють здібність порівнювати лінгвокультурні подібності, інтерпретувати міжкультурні розбіжності і адекватно діяти в ситуаціях, коли міжкультурне взаєморозуміння зруйноване; соціокультурна компетенція – це також уявлення про соціокультурний контекст, в якому іноземна мова використовується його носіями, і про способи, якими цей контекст впливає на

вибір і комунікативний ефект окремих лінгвістичних форм. Отже, соціокультурна компетенція – це показник сформованості мовленнєвої свідомості особистості, яка володіє вміннями та навичками застосування соціокультурної інформації у ситуаціях особистісної професійної міжкультурної взаємодії.

З поняттям соціокультурної компетенції тісно та нерозривно пов'язані такі поняття, як "глобальна освіта", "міжкультурні знання" та "перспективна свідомість". В.Крючков дає характеристику цим поняттям. На його думку глобальна освіта є визначальним фактором у системі освіти XXI століття, оскільки пов'язане не тільки із світовими тенденціями, розвитком, змінами, але й із взаємодією між людьми, загальнолюдськими уявленнями, культурними перспективами. В.Крючков вважає, що глобальна освіта складається з двох феноменів: з міжкультурних знань і з перспективної свідомості [3, С.5].

Міжкультурні знання – це знання про різноманітність ідей і видів діяльності, які характерні для різних людських суспільств у всьому світі, усвідомлення того, як ці ідеї і види діяльності співвідносяться, розуміння того, як ідеї і види діяльності, які відносяться до власної культури, можуть бути розглянуті з іншої, більш об'єктивної точки зору [3, С.5].

Перспективна свідомість – це усвідомлення індивідом того, що його погляд на світ не є безумовним, що він знаходиться під впливом факторів, які найчастіше не можуть бути виявлені, і що інші люди можуть мати зовсім протилежний погляд на світ [3, С.5].

Виходячи із характеристики соціокультурної компетенції та спираючись на поняття глобальної освіти можна запропонувати наступні принципи формування іншомовної соціокультурної компетенції:

- принцип автентичності контексту навчання;
- принцип взаємозв'язку між навчанням іноземної мови та змістом професійної підготовки;
- принцип взаємозв'язку між вивченням засад культури спілкування рідною та іноземною мовами;
- принцип стимулювання здібностей адаптування до незнайомих та нових мовленнєвих ситуацій;
- принцип прагматичної зумовленості використаних матеріалів.

Аналіз літературних джерел дозволив нам дійти висновку, що соціокультурний зміст навчання іноземної мови містить наступні компоненти:

- іншомовні соціокультурні знання, вміння і навички;
- цінності національної культури;
- ситуації, які відображають аспекти функціонування іншомовної культури;
- аутентичні тексти;
- завдання культурознавчого характеру.

Зауважимо, що національна культура – це єдність різноманітних явищ, факторів і їхніх взаємодій, які відрізняються від відносин, що існують в іншій країні, в іншій національній культурі, це сукупність матеріальних і духовних цінностей, ціль і зміст виховання і навчання молодого покоління. Культура охоплює всі сфери діяльності людини, але в рамках рішення питання про формування іншомовної соціокультурної компетенції, необхідної для професійно орієнтованої міжкультурної взаємодії майбутніх спеціалістів-економістів із закордонними колегами та партнерами, зміст навчання зумовлюється сферами життєдіяльності, з якими можуть зустрітися майбутні спеціалісти і в яких проявляється національна культурна і професійна специфіка суспільства і його представників. Ці мікросфери відрізняються більш глибоким висвітленням деяких параметрів етнокультури, які відповідають професійній підготовці майбутніх спеціалістів (письмова комунікація, ділова бесіда, інтерв'ю). Іншомовні соціокультурні знання, які представлені в мікросферах, активізуються у ситуаціях, інтегрованих у певні соціокультурні поняття, які формують фонові знання студентів, без яких майбутні спеціалісти відчують ускладнення в міжкультурній взаємодії із носіями мови, що вивчається.

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямку.

Отже, розвиток соціокультурної компетенції є основою успішної професійної міжкультурної комунікації. З поняттям соціальної культури тісно пов'язане поняття глобальної освіти. Стратегія формування соціокультурної компетенції майбутніх економістів зумовлена тими сферами їхньої професійної життєдіяльності, з якими вони зустрінуться і в яких виявляється національна культурна специфіка суспільства та її носіїв.

Подальші теоретико-педагогічні розробки можуть бути спрямовані на вивчення та розкриття принципів формування соціокультурної компетенції майбутніх економістів, її структури, розробку методів та організаційних форм розвитку соціокультурної компетенції в освітньо-виховному просторі сучасних ВНЗ України.

Список використаних джерел

1. Советский Энциклопедический Словарь: Четвертое издание; под редакцией А.М. Прохорова. - Москва, 1988. - 1599с.
2. Соловьева Е.Н. Методика обучения иностранным языкам: Пособие для студентов педагогических вузов и учителей/ Е.Н. Соловьева – М.: Просвещение, 2003. – 239с.
3. Kruchkov V., Sheina I., Interculturally competent?! - Moscow: Logos Publishers. 2003 - 96p.
4. Matikainen T., Culture and Society. - <http://exchanges.state.gov/forum/vols/vol38/no3/p.40.htm>

Надійшла до редколегії 27.09. 2011

Постникова Л. А. Формирование социокультурной компетенции будущих специалистов как условие успешной профессиональной коммуникации

Статья посвящена определению понятия социокультурной компетенции как основы успешной профессиональной коммуникации, описанию принципов ее формирования у студентов неязыковых специальностей и микросфер ее применения во время обучения иностранному языку.

Ключевые слова: *общество, культура, глобальное образование, межкультурные знания, перспективное сознание.*

Postnykova L. The social competence formation of future professionals as a condition of successful professional communication

This article focuses on the social competence definition as the basis for successful professional communication, on the description of its forming principles for students of non-linguistic disciplines and on the use of microspheres while learning a foreign language.

Key words: *society, culture, global education, intercultural knowledge, perspective consciousness.*